

*Тематичні різновиди прози **Анатолія Роліка***

Минуло трохи більше півроку як перестало битися серце мого товариша, літературного побратима, колеги **Анатолія Васильовича Роліка**. Пішов за світи чудовий науковець, знаний в Україні перекладач, прозаїк і поет, член літературної спілки «Чернігів», лауреат обласної мистецької премії імені Леоніда Глібова. Доля відвела для нашої дружби не так вже багато часу, трохи більше за три десятки років. Але увесь цей час був насичений активною працею на ниві літературній, мистецькій. Це був час насичений його невгамовною енергією, життєлюбним ставленням до родини і друзів, жертвним ставленням до літератури. Він писав і вільно спілкувався чотирма мовами: рідною українською, німецькою, англійською і тією ворожою, якою у минулому столітті спілкувалася добра третя частина світу. Але він не любив її, читав, спілкувався..., але не любив. Він був з когорта тих викладачів, які реформували колись цілком русомовний факультет вишу в оазу національної, справді європейської культури. Він продовжив багаторічну справу своїх старших колег – Олександра Жомніра, Володимира Литвинова, Івана Харитонова, Павла Михеда. Брав активну участь у роботі університетської перекладацької студії «Транслятор», що брала свої витoki з бунтівних 60-х років і діяла до трагічного 2020 –го. Отож, згадати є про що, але почнемо все від витоків...

Анатолій Васильович Ролік народився 23 червня 1957 року в селі Вільшана, тоді Ічнянського, нині Прилуцького району, Чернігівської області, в учительській родині. Закінчив місцеву десятирічку, служив у війську. Навчався у столичному виші. 1979 року з відзнакою закінчив Київський педагогічний інститут (факультет іноземних мов), після чого нетривалий час вчителював на Дніпропетровщині. Із 1981 року він викладач факультету іноземних мов Ніжинського педагогічного інституту імені М.В. Гоголя. Навчався в аспірантурі, успішно захистив дисертацію і отримав науковий ступінь кандидата філологічних наук. Згодом отримав звання доцента. Із 1988 до 2004-го року очолював кафедру німецької мови згаданого вище навчального закладу, в наступні роки працював на посаді доцента цієї кафедри.

Доцент кафедри німецької мови Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя Анатолій Васильович Ролік знаний в Україні як перекладач, прозаїк та автор наукової-методичної літератури. За більш ніж 40 років своєї наукової і викладацької діяльності він мав у своєму доробку більше як 200 публікацій, серед яких наукові статті, методичні та навчальні посібники для студентів, переклади, художні тексти. Він знаний гоголезнавець-перекладач. Працю Анатолія Васильовича було відзначено Чернігівською обласною літературно-мистецькою премією імені Леоніда Глібова у 2021 році за книгу перекладів з німецької мови «Микола Гоголь в німецькій науковій та художній літературі. Антологія». Професор Київського лінгвістичного університету, доктор філологічних наук, а в недалекому минулому – колега Роліка, Сергій Іванович Потапенко зазначив, що «книга наочно демонструє різноманітність оцінок творчості Гоголя у німецькому літературознавстві, має безпосередній зв'язок з проблематикою сучасного перекладознавства, адже автор презентує власний переклад роману «Світ Гоголя», який, за словами головного редактора журналу іноземної літератури «Всесвіт» Дмитра Дроздовського, став надбанням української культури».

Наукові статті доцента Анатолія Роліка регулярно публікувалися у збірнику наукових праць «Гоголезнавчі студії», часописах: «Всесвіт», «Літературний Чернігів», «Наш український дім». Анатолій Васильович увійшов до довідника-хрестоматії «Літератори Ічнянщини. 100 імен; 700 відомих ічнянців: митці, науковці, діячі культури»[1].

Серед методичної літератури його наукового доробку слід виокремити, зокрема, такі роботи: «Теоретична грамати́ка німецької мови: Методичні рекомендації до проведення семінарських занять та організації самостійної роботи (для студентів денної та заочної форми навчання) (2005), «Лінгвістика перекладу в текстах і завданнях». Навчальний посібник. (2005); «Переклад газетно-журнальних текстів (англо- та німецькомовних)»: навчально-методичний посібник (2021); «Прагматичні аспекти перекладу». Навчальний посібник для студентів факультету іноземних мов (2022).

Переклади та наукові статті написані німецькою мовою Анатолій Васильович друкував у берлінському тижневику “Deatsch” («Дойч») та наукових збірниках низки університетів Німеччини. Ролік – відомий у Європі перекладач наукових творів про Миколу Гоголя німецькою мовою. І це далеко не повний перелік його мистецьких уподобань...

Давайте повернемося до теми анонсованої у назві статті. До рідної української літератури. Займатися перекладацькою та художньою творчістю Анатолій почав ще з студентських років. Друкувався у вітчизняній та зарубіжній періодиці. Літературних всеукраїнських часописах «Всесвіт», «Дніпро», «Літературний Чернігів», «Наш український дім»; колективних збірниках прози і поезії: «На пагорбах століть» (1993), «Заспів» (2000), «Суцвіття» (2003), «Графіті Графського парку» (2003), «З усіх 300 аудиторій» (2004), «У храмі духу» (2006), «Криниця» (2010), «Іченька» (2015). Автор книг художнього перекладу з німецької та англійської мов та власної художньої

прози «Вибуховий ефект» (2015), «Кубатура кохання» (2016), «Помста» (2017), «13» (2024). До найзначніших доробків на терені перекладу належить переклад з німецької містерії Германа Пфайфера «Блудний син», на основі якого композитором Анатолієм Пашкевичем було створено однойменну оперу. Текст цього ж твору (німецькою та українською) було видано у Берліні окремою книгою.

За примхами Долі так склалося, що благословив його на літературну творчість я. До трьох із чотирьох збірок його художніх творів я писав післяслово та відгукувався рецензіями у різних часописах України. Зрозуміло ж лише після уважного прочитання тексту творів. Він сперечався, я переконував, зрештою, він погоджувався..., а потім дякував.

Так було і з першою книгою «Вибуховий ефект», яка побачила світ 2015 року, у видавництві П.П. Миколи Лисенка в Ніжині[2]. Це перша з п'яти книг, які задумав видати автор для зацікавленого його творчістю читача. Побачило світ чотири книги. П'яту, нажаль, Толя не встиг закінчити...

Отож, до першого збірника увійшли ще невідомі українському читачеві оповідання популярних зарубіжних авторів, які переклав А. Ролік. Книга широко репрезентувала тематику пригодницького жанру: тут було кохання і зрада, інтриги і вбивство... Читач знайшов оригінальні авторські погляди на проблеми і почуття, які хвилюють людей, незалежно від їх соціальних переконань. Книга містила 268 сторінок авторського перекладного тексту оповідань популярних зарубіжних авторів. У книзі вміщено 22 твори, чотирнадцять з яких у перекладі з німецької, а решта – з англійської мов. Серед авторів творів, як відомі письменники (Роберт Шеклі, Джордж Хічкок, Сомерсет Моєм, Джеймс Холдінг), так і мало відомі українському читачькому загалу літератори (Стефан Василюк, Марія Луїза Кашнітц, Джон Лутц та інші).

Перекладач вміло адаптував текст під художні смаки читача, враховуючи особливості його національного менталітету. Такі оповідання як «Незнайомець в парку» Лоуренса Блока, «Вибуховий ефект» Елсін Енн Греффем, «Ольга мусить померти» Гансйорга Мартіна та низки інших оригінальністю свого сюжету цілком захоплювали читача, емоційно наснажували й робили співучасником описаної події. При цьому присутність перекладача була майже непомітною... Певно, в цьому і полягає справжня майстерність.

Наступного року, у цьому ж видавництві, побачила світ друга книга перекладача і письменника Анатолія Роліка «Кубатура кохання» (2016)[3]. До збірки увійшли три авторські оповідання письменника: «Надірвані зв'язки», «Сентиментальна хата» та «Синьйор Робінзон». А також його переклади творів німецьких авторів, присвячених такій загадковій і такій вічно актуальній темі кохання, серед яких шедевр світової драматургії – п'єса Артура Шнітцлера «Хоровод» та оповідання майстрів малої прози Зігфріда Ленца та Гайнца Піонтека.

У своїй другій книзі запланованої антології перекладів та оповідань Анатолій Ролік піднімає проблему, яка вражає своєю оригінальністю. Він змушує читача шукати відповідь на запитання: « Чим виміряти любов?» Її глибину? Її жертовність? Її силу? Її енергетику? В амперах, вольтах, градусах? А може в гікалоріях? І вже у самій назві своєї книги автор підштовхує до відповіді – у кубічних метрах... Для закоханих важливий об'єм почуття. Від мільярдів кілометрів Всесвіту до мізерних метрів комуналки.

Підмурівком нової книги став переклад на українську мову комедії Артура Шнітцлера «Хоровод». Твір знайшов широкий відгук у соцмережах. Сучасність «Хороводу» полягає в розкритті страхів і суперечностей дійових осіб, у їх намаганні втекти у секс, без приниження при цьому особистості людини.

Завершують книгу три власні оповідання автора про моральні шукання молодого викладача вузу. У першому («Надірвані зв'язки») Ролік вводить нас у світ трьох чоловіків середнього віку, які, зустрічаючись на спортивному майданчику, обговорюють проблеми своїх моральних та фізичних стосунків із жінками. Темою другого оповідання («Сентиментальна хата») став моральний двобій літньої жінки і молодого викладача за право лишатися особистостями. Заклучне оповідання книги («Сеньйор Робінзон») розповідає про проблему вибору молодого чоловіка між тим, що хочеться, і тим, що вже мається. Це своєрідна інвентаризація чоловічих комплексів і страхів. Автор же залишає право вибору істини за читачем...

Свою третю книгу «Помста» (2017)[4]. Анатолій Ролік присвятив своїй донці Вікторії. У ній автор презентує власні детективні оповідання, які приваблюють гостротою сюжету та глибоким проникненням у внутрішній світ зображуваних героїв. Сюжетні лінії оповідань пов'язані з проблемами дегуманізації людини в сучасному суспільстві основним прагненням якої стає намагання, не гербуючи нічим, доп'ястися кругленької суми грошей. Оповідання поєднані фігурою поліцейського комісара Алекса Вагнера, який проводить розслідування злочинів і являє собою особистість з розвинутим почуттям соціальної відповідальності.

Нова книга увібрала в себе 9 гостросюжетних оповідань автора, які розмістилися на 182 сторінках художнього тексту, така своєрідна літературна «анатомія злочину». Загальний тираж становив лише сто примірників, зрозуміло що книга одразу стала бібліографічною рідкістю.

У своїх оповіданнях Анатолій Ролік виступає переконливим поборником євроінтеграції, дотримуючись думки, що головне у сучасному суспільстві не влада грошей, а влада закону, який відстоює моральні устої суспільства.

Його Алекс Вагнер – не ідеальний герой... Одинак, який дозволяє собі гарненько випити, випалити дорогу сигару, поплескати по сідниці продажну жінку. Але це професіонал, який добре розуміється на тонкощах слідчої справи

і має чіткі моральні пріоритети. Головне у його житті – мозковий штурм, битва інтелекту. Життя – то велика шахівниця, на якій фігури рухаються не руками, а мозком. Цим власне і привабили мене оповідання «Помсту подають холодною», «Парк судного дня», «З того світу повертаються».

А ще хочеться звернути увагу на мову творів. Анатолій Ролік багато перекладав з німецької та англійської... І хоча оповідання написані рідною українською мовою автор свідомо вдається до застосування стилістичних прийомів з інших мов. Виникає своєрідний синтаксис... І це дозволяє підкреслити чужомовність сюжету.

І на самкінець... Чи потрібна нам сьогодні така література? Безперечно. Ми інтегруємося у європейський простір..., це – тривалий процес – побувати у Європі не означає пізнати її. Потрібний час для досягнення..., досягнення психологічного, морального, естетичного..., хай навіть через призму детективу.

. Четверта книга письменника побачила світ у видавництві Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя у червні 2024 року. Вона має символічну назву - «13»[5]. До збірника увійшли 13 оповідань українською мовою Анатолія Роліка, які своїми сюжетами охоплюють події останнього півстоліття, з 1974 по 2024 рік. Оповідання приваблюють глибоким проникненням у внутрішній світ рельєфно окреслених літературних персонажів, які віддзеркалюють деякі актуальні проблеми сучасного українського суспільства. Анатолій Васильович готував презентацію. Не судилося...

Серце перекладача зупинилося 18 листопада 2024 року. Поховали письменника на Фрунзівському кладовищі міста Ніжина. Світлий, добрий спомин про Анатолія Васильовича назавжди залишиться в серцях тих, хто його знав, любив і поважав, хто жив і працював поруч із ним, кого він навчав. Добрим словом згадали і ми його сьогодні.

Література:

1. Література Ічнянщини. 100 імен; 700 відомих іч митці, науковці, діячі культури: довідник-хрестоматія/упорядник Т.Чумак. – Київ: Гнозис, 2012. – 284.с – С.139-140.
2. Ролік А.В. Вибуховий ефект та інші оповідання: переклади з англійської та німецької/ А.В. Ролік – Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2015 -268 с.
3. Ролік А.В. Кубатура кохання. Переклади та оповідання/ А.В. Ролік. – Ніжин: НДУ ім. М.Гоголя, 2016. -210 с.
4. Ролік А.В. Помста. Гостросюжетні детективні оповідання/ А. Ролік. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. – 182с.
5. Ролік А.В. «13». Оповідання. / А.Ролік. Ніжин :НДУ ім. М. Гоголя, 2024. – 73 с.

*Олександр Забарний – письменник, кандидат педагогічних наук, доцент,
заслужений працівник Ніжинського державного університету імені Миколи
Гоголя .*